

УДК 331.2:336:364.2

Пацула О.І.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та обліку
Львівського державного університету внутрішніх справ***Горак І.І.***студентка
Львівського державного університету внутрішніх справ***Станько Н.І.***студентка
Львівського державного університету внутрішніх справ*

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Стаття присвячена дослідженню проблеми розрахунку та встановлення розміру мінімальної заробітної плати в Україні. Автори проводять вивчення динаміки рівня мінімальної заробітної плати за останні 7 років, порівняльний аналіз з показником європейських країн. Також вивчається питання впливу зміни соціальних стандартів на темпи інфляції.

Ключові слова: мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, темпи інфляції, соціальні стандарти, доходи населення.

Пацула О.І., Горак І.І., Станько Н.І. МИНИМАЛЬНАЯ ЗАРАБОТНАЯ ПЛАТА В УКРАИНЕ: АНАЛИЗ ДИНАМИКИ И ОПЫТ ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН

Статья посвящена проблеме установления размера минимальной заработной платы в Украине. Авторы провели исследование динамики уровня минимальной заработной платы за последние 7 лет, сравнительный анализ показателей европейских стран. Также изучался вопрос о влиянии изменения социальных стандартов на инфляцию.

Ключевые слова: минимальная заработная плата, прожиточный минимум, инфляция, социальные стандарты, доходы населения.

Patsula O.I., Gorak I.I., Stanko N.I. MINIMUM WAGE IN UKRAINE: ANALYSIS OF THE DYNAMICS AND THE EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES

The article is dedicated to the problem of calculating and setting the size of the minimum wage in Ukraine. The authors conducted a study of the dynamics of the level of the minimum wage for the last 7 years, the comparative analysis of the indicator of the European countries. Also studied the question of the influence of the change of social standards on inflation.

Keywords: minimum wage, cost of living, inflation, social standards, the income of the population.

Постановка проблеми. В соціально орієнтованій ринковій економіці вкрай важливими є існування розвинутої системи соціальних стандартів, одним з яких виступає мінімальна заробітна плата. Мінімальна заробітна плата є тією найнижчою оплатою праці, що роботодавці можуть офіційно сплачувати своїм працівникам. Це та нижня межа, нижче якої працівники не повинні продавати свою працю.

Останнім часом ведуться численні дискусії з приводу того, яким же повинен бути розмір мінімальної заробітної плати в Україні, щоб забезпечити гідне життя населення і не призвести до високих темпів інфляції. Адже, цей соціальний стандарт з одного боку, є джерелом доходів працівників, а з іншого виступає витратами для роботодавців. Разом з тим, забезпечення достатнього рівня заробітної плати є одним з основних мотивів інтеграції з Євросоюзом. Тому важливим і актуальним на сьогодні є питання встановлення соціальних стандартів на рівні, який б задовольняв потреби населення, не був непосильним тягарем для роботодавців, та не призводив до додаткового дефіциту бюджету держави в частині високих видатків на оплату праці працівників бюджетної сфери. ознайомлення з досвідом розвинених країн в цьому напрямі, аналіз динаміки і співвідношення соціальних стандартів в Україні за останні роки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання рівня оплати праці висвітлюються в науковій літературі достатньо часто. Зокрема, такі вчені як Колот А.М., Кулікова Г.Т., Мельниченко О.А., Новак І., Гулій Р.М., Хрусталеv А. та ін. присвя-

чують свої дослідження проблемам регулювання оплати праці, її організації на підприємствах.

Проте, ряд питань, пов'язаних з встановленням достатнього рівня мінімальної заробітної плати, необхідністю приведення його до «європейського» рівня залишаються остаточно невирішеними.

Постановка завдання. Мета статті полягає у вивченні досвіду розвинених країн в напрямі формування мінімальної заробітної плати, дослідженні динаміки і співвідношення основних соціальних стандартів в Україні за останні роки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід відзначити, що формування рівня мінімальної заробітної плати є комплексною системною проблемою макроекономічного рівня, вирішення якої міститься не лише в площині соціальної та економічної політики, а й в політичному векторі розвитку країни загалом. Уперше мінімальна заробітна плата запроваджена в Новій Зеландії у 1894 р., після чого поширилася світом («наприкінці ХХ ст. відповідні закони були прийняті у понад 90% країн світу» [1, с. 280].

Попри доволі тривалу історію застосування мінімальної заробітної плати, у сучасній науці немає одностайності щодо її впливу на зайнятість, розподіл доходів та економіку країни загалом. Однак найголовніше те, що за відсутності економічних можливостей у країні і політичної волі її керівництва перейти до моделі «дорогої робочої сили», мінімальна заробітна плата донині не вирішила важливі проблеми:

1) орієнтація на задоволення лише мінімальних життєвих потреб населення (разом з інфляцією, тінізацією оплати праці, недосконалістю єдиної тарифної

сітки та схем посадових окладів) є причинами масштабної бідності серед працюючої частини населення;

2) відірваність від фактичного рівня продуктивності праці нівелює мотиваційну складову цього засобу державного регулювання оплати праці [2].

Підхід до визначення мінімальної заробітної плати істотно відрізняється в різних країнах залежно від їхнього економічного стану. В одних країнах розмір мінімальної заробітної плати орієнтується на прожитковий мінімум, в інших – на таку винагороду, що забезпечує працівникам і їхнім сім'ям достатній життєвий рівень. Характерно, що в більшості країн з перехідною економікою, де, визначаючи рівень мінімальної заробітної плати, орієнтуються на прожитковий мінімум, вона виконує лише соціальну функцію захисту від бідності. Мінімальна заробітна плата, що встановлює захист прожиткового мінімуму, є перешкодою на шляху досягнення вищих заробітних плат [3, с. 223].

Варто зазначити те, що прожитковий мінімум, який орієнтований на мінімально допустимі розміри споживання людиною найважливіших матеріальних благ та послуг, не забезпечує нормального відтворення робочої сили, оскільки не враховує повного набору товарів та послуг, що необхідні для задоволення першочергових матеріальних та культурних потреб. Прожитковий мінімум також виявляється суперечливим критерієм, зокрема, тому що в ньому не враховуються сімейні витрати. Тому, за умови обмеження періодом кризового стану економіки, його потрібно розглядати як тимчасовий орієнтир в соціальній політиці. У перспективі на майбутнє мінімальна заробітна плата повинна забезпечувати споживання на рівні мінімального споживчого бюджету.

Під час розрахунків мінімальної заробітної плати практично не враховується прогнозний рівень зростання макропоказників української економіки. Офіційні ставки мінімальної зарплати і прожиткового мінімуму не завжди переглядаються у зв'язку з підвищенням індексу споживчих цін, а також під час її розрахунків не враховується рівень інфляції [3].

Згідно Закону України «Про оплату праці», мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт). Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників [4].

Мінімальна заробітна плата виконує ряд функцій:

- відтворювальну – забезпечення відтворення робочої сили;
- еталонну – формування базового орієнтиру у встановленні рівня державної соціальної підтримки і пенсійного забезпечення населення;
- зарплатоорганізуючу – встановлення мінімальної тарифної ставки найманих працівників за просту, некваліфіковану працю;
- регулюючу – створення умов для диференціації трудових доходів і ведення переговорів між найманими працівниками та роботодавцями;
- соціальну – гарантування задоволення основних життєвих потреб працівників [5].

При встановленні мінімальної заробітної плати мають ураховуватися в першу чергу:

- соціальні чинники (прожитковий мінімум або межа бідності, динаміка цін, вартість життя та її

зміни, розмір заробітних плат і соціальних виплат, диференціація доходів населення, потреби працівників та їх сімей, порівняльний рівень життя інших соціальних груп);

– економічні фактори (потреби економічного розвитку, продуктивність праці, бажаність досягнення і підтримання високого рівня зайнятості) [6; 7].

Мінімальна заробітна плата тісно пов'язана з прожитковим мінімумом, тому при дослідженні її розміру, варто оцінити співвідношення наведених показників.

Так, у табл. 1 на основі статистичних даних, нами проведено аналіз мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні впродовж 2010-2017 років [8; 9].

Таблиця 1
Порівняльний аналіз мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні за 2010-2017 роки*

Рік	Мінімальна заробітна плата, грн.	Прожитковий мінімум, грн.	Співвідношення %	Відхилення мінімальної заробітної плати від прожиткового мінімуму, грн.
01.01.2010 р.	869	825	105,3	44
01.04.2010 р.	884	839	105,4	45
01.07.2010 р.	888	843	105,3	45
01.10.2010 р.	907	861	105,3	46
01.12.2010р.	922	875	105,4	47
01.01.2011 р.	941	894	105,3	47
01.04.2011 р.	960	911	105,4	49
01.10.2011 р.	985	934	105,5	51
01.12.2011 р.	1004	953	105,4	51
01.01.2012 р.	1073	1017	105,5	56
01.04.2012 р.	1094	1037	105,5	57
01.07.2012 р.	1102	1044	105,6	58
01.10.2012 р.	1118	1060	105,5	58
01.12.2012 р.	1134	1095	103,6	39
01.01.2013 р.	1147	1108	103,5	39
01.12.2013 р.	1218	1176	103,6	42
01.01.2014 р.	1218	1176	103,6	42
01.01.2015 р.	1218	1176	103,6	42
01.09.2015 р.	1378	1330	103,6	48
01.01.2016 р.	1378	1130	103,6	48
1.05.2016 р.	1450	1399	103,6	51
01.12.2016 р.	1600	1544	103,6	56
01.01.2017 р.	3200	1600	200,0	1600

* Складено на основі [9]

Таким чином, починаючи з 2010 року можемо спостерігати незначне перевищення мінімальної заробітної плати прожиткового мінімуму, яке складало в середньому 5%. Тобто, можемо констатувати, що мінімальна заробітна плата останніми роками встановлювалася на тому рівні, щоб забезпечити прожитковий мінімальний дохід населення. Проте, з січня 2017 року, прийнято принципово новий підхід у державному регулюванні основних соціальних стандартів, і показник мінімальної заробітної плати було суттєво підвищено. Так, на сьогодні він удвічі перевищує прожитковий мінімум, що являється одним з кроків до подолання бідності. При цьому враховується науково обґрунтована позиція щодо виконання заробітною платою функції забезпечення життєдіяльності не лише певної зайнятої особи, а й її утриманців. Виходячи з цього, Міжнародна організація праці рекомендує встановлювати розмір мінімальної заробітної плати на такому рівні, щоб він перевищував прожитковий мінімум на 25% [10].

Зрозуміло, що так чи інакше, зміна розміру мінімальної заробітної плати певним чином впливатиме на темпи інфляції. Тому, вважаємо за необхідне порівняти темпи інфляції з рівнем даного показника (табл. 2).

Таблиця 2
Співвідношення темпів зростання мінімальної заробітної плати та індексу споживчих цін в Україні за період 2010–2017 рр.*

Рік	Середньорічна мінімальна заробітня плата, грн	Темпи зростання, у % до минулого року		Перевищення темпів зростання мінімальної заробітної плати над темпами інфляції, %
		мінімальної заробітної плати	інфляції	
2010	894,00	134,7	109,1	+25,6
2011	971,75	108,7	104,6	+4,1
2012	1104,20	113,6	99,8	+13,8
2013	1182,50	107,1	100,5	+6,6
2014	1218,00	103,0	124,9	-40,3
2015	1298,00	106,6	143,3	-36,7
2016	1476,00	113,7	112,4	+1,3
2017	3200,00	216,8	102,1	+114,7

* Складено на основі [9]

Таблиця 3
Мінімальна заробітня плата європейських країн станом на 01.01. 2017 року

Країна	Розмір мінімальної заробітної плати, євро
Україна	110
Болгарія	235
Румунія	275
Литва	380
Латвія	380
Чехія	407
Угорщина	412
Хорватія	433
Словаччина	435
Польща	453
Естонія	470
Португалія	650
Греція	684
Мальта	736
Словенія	805
Іспанія	826
Велика Британія	1397
Франція	1480
Німеччина	1498
Бельгія	1532
Нідерланди	1552
Люксембург	1999

* Складено на основі [10]

Як показують розрахунки, наведені в табл. 2, протягом аналізованого періоду темпи зростання мінімальної заробітної плати, в основному, перевищують темпи зростання індексу споживчих цін. Разом з тим, 2013 – 2014 роки характеризувалися високим зростанням цін та девальвацією гривні і практично незмінними соціальними стандартами. Значне перевищення темпів зростання мінімальної заробітної плати на темпами зростання інфляції, яке спостерігалось на початку 2017 року пов'язане з тим, що сут-

тєве підвищення даного соціального стандарту ще не встигло позначитися на рівні цін.

Якщо порівнювати розмір мінімальної заробітної плати в Україні з рядом інших європейських країн, то можемо сказати, що найбільшого зростання зазнали мінімальні зарплати в країнах, які стали членами Європейського Союзу після 2000 року. Зокрема, в Латвії за період 2005-2017 років мінімальна зарплата потроїлася. У Литві, Словаччині, Естонії, Болгарії, Румунії цей показник зріс більш ніж удвічі. Розмір мінімальної заробітної плати прямо пропорційно пов'язаний з рівнем розвитку економіки країни. Україна ж за рівнем мінімальної заробітної плати у разі відстає від найбідніших країн Європейського Союзу (табл. 3) [10].

На сьогодні, серед країн Євросоюзу найвищий рівень мінімальної заробітної плати – 1999 євро на місяць встановлений у Люксембурзі. Ще 4 європейські країни мають середньомісячну мінімальну зарплату у межах 1,5 тис. євро (Великобританія, Нідерланди, Бельгія, Німеччина). Україна за цим показником продовжує відставати від найбідніших країн Європи, незважаючи на те, що з 01.01.2017 р. було прийнято мінімальну заробітну плату на рівні 3200 грн., що за діючим курсом становить приблизно 110 євро (рис. 1).

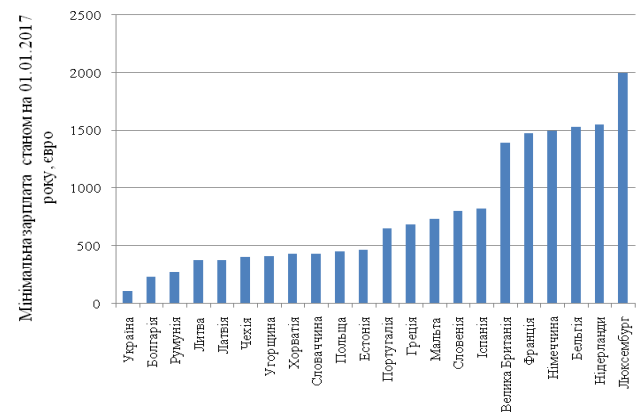

Рис. 1. Порівняння мінімальної заробітної плати європейських країн та України у 2017 році

Підвищення мінімальної заробітної плати покликане знизити бідність серед працюючих. Разом з тим, воно може посилити позицію низькокваліфікованих працівників на ринку праці, оскільки роботодавці змушені сплачувати заробітну плату не нижчу, за мінімальну. З іншого боку, стрімке підвищення мінімальної заробітної плати може призвести до скорочення передусім саме некваліфікованих працівників.

Дослідження впливу підвищення заробітної плати на безробіття в українській економіці ускладнюється наявністю великого тіньового сектору, поведінку якого прогнозувати вкрай складно. В цілому попередній досвід поведінки роботодавців в Україні свідчить про досить великий набір інструментів для скорочення витрат на оплату праці при різних непередбачуваних ситуаціях:

1) переведення працівників на часткову зайнятість. При цьому, можливими є як справжнє переведення працівників на скорочений робочий день, так і «умовне», коли працівник продовжує працювати повний робочий день, але числиться на менше, ніж ставку. Умовне переведення може виявитись вигідним як для роботодавців (економія на підвищенні фонду оплати праці), так і для працівників (який залишиться на роботі і отримуватиме ту ж суму, як

і раніше). Разом з тим, тривалий і масовий перехід навряд чи буде можливим з огляду на питання, які можуть виникнути в організмі контролю.

В такому випадку не очікується втрат доходів населення та надходжень до бюджету від такої стратегії компаній.

2) збільшення частки працівників в неоплачуваних адміністративних відпустках: захід, який передусім використовується при наявності сезонного чи тимчасового зниження попиту. У випадку стрімкого підвищення мінімальної заробітної плати та недостатнього попиту (при очікуванні збільшення попиту в найближчій перспективі) може дати можливість бізнесу знайти кошти на збільшення оплати праці.

Така стратегія компаній може призвести до певних втрат як доходів населення, так і бюджету від цієї категорії працівників і не може використовуватися на довгострокову перспективу.

3) переведення зайнятості в неформальну: роботодавець може частину своїх працівників перевести на неформальну зайнятість.

В такому випадку можна очікувати втрати бюджету, збільшення безробіття, необхідності збільшити видатки Державної служби зайнятості.

Висновки з проведеного дослідження. Роблячи висновки можемо сказати, що формування рівня мінімальної заробітної плати є комплексною системною проблемою макроекономічного рівня, вирішення якої міститься не лише в площині соціальної та економічної політики, а й в політичному векторі розвитку країни загалом. Проте, практика показує, що під час розрахунків мінімальної заробітної плати в Україні практично не враховується прогнозний рівень зростання макропоказників української економіки. Офіційні ставки мінімальної зарплати і прожиткового мінімуму не завжди переглядаються у зв'язку з підвищенням індексу споживчих цін, а також під час її розрахунків не враховується рівень інфляції.

Підвищення мінімальної заробітної плати, яке відбулося з 1 січня 2017 року хоч спричинить зростання номінальних доходів населення, проте може негативно позначитися на зростанні цін, призвести до зрівняння доходів низькокваліфікованих працівників та працівників з вищою кваліфікацією, і зрештою сприятиме скороченню саме некваліфікованих працівників.

Тому, при визначенні розміру мінімальної заробітної плати, необхідним є врахування передусім стану економіки країни, переліку і розміру обов'язкових платежів і видатків населення та впливу цього показника на рівень інфляції в країні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безматерных В. Г. Трудовые доходы: проблемы их регулирования и пути совершенствования в Украине / В. Г. Безматерных, О. И. Ильницкая // Экономика Крыма. – 2012. – № 2. – С. 280 – 282;
2. Гулій Р.М. Вплив мінімальної заробітної плати на розмір трудових доходів населення / Р.М. Гулій // Держ. упр. та місц. самоврядування: історія та сучасність: тези наук.-практ. конф. За підсумками стажування слухачів, 26 вересня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kbuara.krarkov.ua/e-book/conf/index.html.
3. Федевич О. Вплив мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на оплату праці в Україні. / О. Федевич // 66-та студентська науково-технічна конференція. Секція «Економіка і менеджмент»: збірка тез доповідей / Національний університет «Львівська політехніка». – Л.: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 564 с. – С. 222-224.
4. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>.
5. Новак І. Мінімальна заробітна плата: методичні підходи до визначення та вплив на ринок праці / І. Новак // Україна: аспекти праці. – 2012. – № 5. – С. 23-29.
6. Хрусталева А. Установление минимальной заработной платы: зарубежный опыт / А. Хрусталева // Человек. – 2001. – № 10. – С. 65-67.
7. Дослідження проблем оплати праці: порівняльний аналіз (Україні та країни ЄС): монографія / [кол. авт.]; за заг. ред. А.М. Колота, Г.Т. Кулікова. – К.: Вид-во КНЕУ, 2008. – С.110.
8. Мельниченко О.А. Мінімальна заробітна плата як засіб державного регулювання трудових доходів населення. / О.А. Мельниченко, Р.Н. Гулій // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2013-01\(9\)/13moatdn.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2013-01(9)/13moatdn.pdf);
9. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Monthly minimum wages below € 650 in east and well above € 1000 in northwest. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ec.europa.eu/eurostat/>
11. Білоус І.І. Заробітна плата – один з інструментів фінансового забезпечення подолання бідності / І.І. Білоус // Електронне фахове видання «Ефективна економіка». – № 5. – 2013.